

AGENDA

1. Projectbureau Industrieel Erfgoed van start

Op 12 december 1991 maakte minister d'Ancona van WVC de instelling bekend van dit projectbureau, waaraan in de media uitvoerig aandacht is besteed. Het bureau is thans bemand en zal op maandag 11 mei van start gaan. Het „PIE” staat ten dienste van het brede werkveld van het industrieel erfgoed. In de volgende aflevering zal nader worden ingegaan op doel en werkwijze van PIE, dat vanaf 11 mei te bereiken is onder tel. 03404-83211 en schriftelijk via Postbus 1001, 3700 AA Zeist.

2. FIEN-voorjaarsvergadering/excursie Midden-Limburg

Op vrijdag 15 en zaterdag 16 mei vindt de voorjaarsvergadering van FIEN plaats, met daaraan gekoppeld een excursie naar Midden-Limburg. Op het programma staan onder meer excursies naar de waterkrachtcentrale ENCI en de elektriciteitscentrale bij Roermond, de waterkrachtcentrale bij Nederweert aan het kanaal Wessem-Nederweert en de locomotievenloods bij het NS-station van Weert.

Aanmeldingen: dhr. A. J. Barnard, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg (tel. 05232-61786).

Kosten: f 97,50.

3. Tentoonstelling „Rijwielfabriek Sparta”

Tot midden december besteedt het fietsmuseum „Velorama” in Nijmegen aandacht aan het 75-jarig bestaan van de rijwielfabriek Sparta. De tentoonstelling biedt een overzicht van de technische ontwikkeling van de fiets aan de hand van reclamemateriaal en een aantal historische fietsen.

Velorama: Waalkade 107, Nijmegen, tel. 080-225851.

Geopend: dagelijks van 10.00 tot 17.00 uur, zondags van 11.00 tot 17.00 uur.

4. Tentoonstelling „Watertorens in Overijssel”

De tentoonstellingsdienst van de provincie Overijssel heeft een boeiende fototentoonstelling samengesteld over de Overijsselse watertorens.

Aan de hand van markante exemplaren, zoals Delden (neorenaissance - 1893) en Lutten (Amsterdamse School - 1930) wordt een duidelijk beeld gegeven van de diverse stijlen die het ontwerp van de torens bepaalden. Bij de tentoonstelling is een boekje uitgegeven met achtergrondinformatie over de historie en functie van watertorens.

Te bezichtigen in:

* Wijhe (gemeentehuis): 28 april-12 mei.

* Zwolle (Thorbecke-scholengemeenschap): 2 juni-16 juni.

* St. Jansklooster (bibliotheek): 25 aug.-15 september.

5. Tentoonstelling „Opkomst eener industrie”

Van 16 april tot 1 juni wordt in Oss een tentoonstelling gehouden over het ontstaan van de industrie in Oss en het Maasland en de gevolgen hiervan voor het dagelijks leven. De tentoonstelling is voorbereid door de Werkgroep Industrie-

museum Oss en vindt plaats in het gemeentelijk museum Jan Cuenen Centrum, Molenstraat 65, Oss, vlakbij het station. Openingstijden: dinsdag tot en met vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur, zaterdag en zondag van 14.00 tot 17.00 uur. Een eenvoudige brochure vormt de begeleiding.

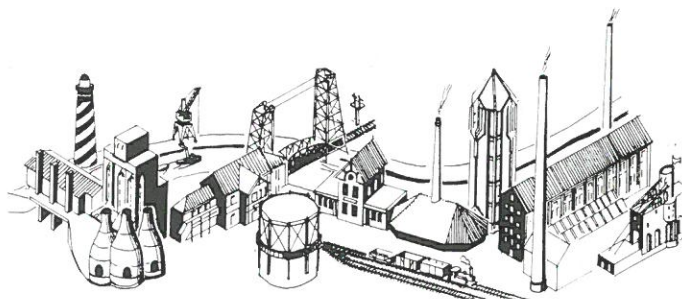
6. Tentoonstelling „Horror Vacui”

Onder deze titel wordt de geschiedenis van de luchtpomp in de periode 1650-1750 belicht in het Museum Boerhaave te Leiden. Naast een vijftal authentieke luchtpompen uit eigen bezit staan er ook een aantal waardevolle bruikleenexemplaren uit Europese musea. Een must voor geïnteresseerden in wetenschaps- en techniekgeschiedenis, terwijl een spelletjesunit voor actieve bezoekers klaarstaat tot en met 31 mei. Adres: Lange St. Agnietenstraat.

7. Kachelmuseum

Op 4 april is het eerste Nederlandse kachelmuseum geopend in de binnenstad van Alkmaar. Op initiatief van C. in 't Veld, oud-directeur van een Alkmaarse verwarmings- en sanitairgroothandel, zijn zo'n 80 kachels uit deze eeuw bijeengebracht aan de Bierkade. Het museum is geopend van 1 april tot en met 1 oktober op vrijdag van 10.00 tot 17.00 uur en op zaterdag van 13.00 tot 17.00 uur.

COLOFON

Industria

Nieuwsbrief van de bij de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties. De nieuwsbrief verschijnt vijfmaal per jaar.

Industria is een uitgave onder redactie van:

Prof. ir. J. Oosterhoff

W. F. Jansen Wz.

A. J. Klut

Dit derde nummer is samengesteld door M. N. M. Overbeek, in opdracht van en in samenwerking met het bestuur van de Stichting FIEN:

Drs. P. Nijhof - voorzitter

C. H. R. T. Weevers - sekretaris

A. J. Barnard - penningmeester
M. N. M. Overbeek - lid

Deze uitgave is tot stand gekomen door de welwillende medewerking van het Prins Bernhard Fonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie-adres: Industria, p/a M. N. M. Overbeek, Händellaan 109, 8031 EH Zwolle.

Abonnementenopgave: door overmaking van f 25,- voor de jaargang 1992 op Postbankrek.nr. 132802 ten name van Stichting FIEN, Industria, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg.

Aangesloten organisaties per 14 december 1991

- Groninger Stichting Monumenten van Bedrijf en Techniek
- Vereniging voor Industriële Archeologie van Friesland
- Stichting Genootschap Industrieel Archeologisch Geïnteresseerden
- Stichting Hengelo's Educatief Industrie Museum
- Monumentenstichting Baet en Borgh
- Werkgroep Industriële Archeologie Utrecht
- Stichting Bedrijfsmonumenten Midden-Holland
- Vereniging Industriële Archeologie Amsterdam
- Werkgroep Industrieel Erfgoed Kennemerland
- Stichting Industrieel Erfgoed Leiden
- Haagse Werkgroep voor Monumenten van Bedrijf en Techniek
- Werkgroep Industriële Archeologie Delft en Delfland
- Stichting Industrieel Erfgoed Rijnmond
- Werkgroep Industriële Archeologie Rijnmond
- Stichting Technische Restauraties Rijnmond
- Vereniging voor Industriële Archeologie Zuid-Holland-Zuid
- Werkgroep Industriële Archeologie Zeeuwse Culturele Raad
- Stichting tot Behoud van Monumenten Bedrijf en Techniek in het Zuiden van Nederland
- Stichting „Het Behouden Erfgoed”
- Werkgroep Industriële Archeologie Maastricht
- Werkgroep Industriële Archeologie van de Steen- en pannembakkerij
- Sectie Technische en Transportmusea van de Nederlandse Museum Vereniging
- De Nederlandse Gemalen Stichting
- Commissie Industrieel Erfgoed Vlaardingen
- Stichting Technische Historische Verzamelingen
- Tramweg Stichting
- Nederlandse Smalspoor Stichting
- Stichting Europese Kunst en Industrie
- Commissie „Geschiedenis van het Beton” (Betonver.)
- Werkgroep Geschiedenis van de Bouwtechniek
- Werkgroep Industrieel Erfgoed Achterhoek en Lijmers
- Vereniging tot Behoud van Monumenten van Bedrijf en Techniek Zaanstreek
- Staalbouwkundig Genootschap Commissie Erfgoed IJzer en Staal
- Nederlandse Watertoren Stichting
- Koninklijk Instituut van Ingenieurs, afd. gesch. techiek
- Histechnica
- Werkgroep Industriële Archeologie Breda
- Stichting Noordnederlandse Museum Spoorbaan
- Vereniging Rijdend Elektrisch Tram Museum Amsterdam
- Werkgroep Industrieel Erfgoed Overijssel i.o.

BERICHTEN

GRONINGEN

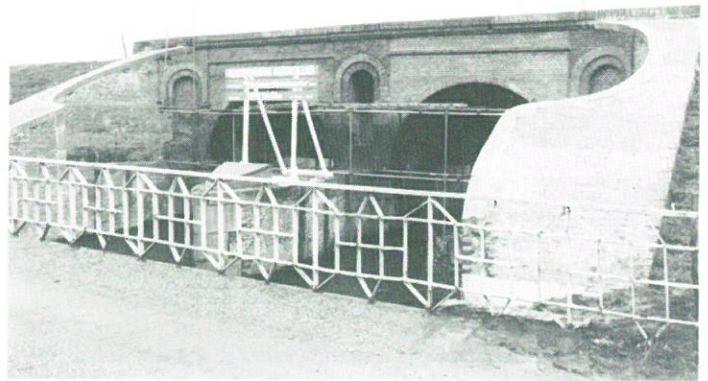
Aduarderzijl: in april zal worden begonnen met de restauratie van een uniek waterbouwkundig monument: de Aduarder Zijlen („zijl” is Gronings voor „sluis”), gelegen in de monding van het Aduarderdiep in het Reitdiep. Een intensieve behoudsaktie van de streekvereniging „Middagherland” te Ezinge is hiermee beloofd; in over-

leg met het waterschap „Westerkwartier”, de gemeente Winsum en de provincie is besloten het werk te doen uitvoeren in het kader van de Waterbouwkundige Opleiding Provincie Groningen (WOPG), een restauratieopleidingsproject.

Het Aduarder sluisencomplex bestaat uit twee componenten: de oude sluis uit 1708 en de nieuwe sluis uit 1867.

Vooraf deze laatste uitwateringssluis maakt een imposante indruk door de grote, met siermetselwerk omgeven bogen, waardoor tot 1969 (afsluiting Lauwerszee) het overtollige water uit Drenthe en Groningen werd afgevoerd naar de zee.

De restauratie, welke 1,6 miljoen zal gaan kosten, wordt in drie fasen uitgevoerd en zal ongeveer een jaar in beslag nemen.

Aduarderzijl: sluisen.

FRIESLAND

Industriële vervuiling in Friesland

Onderzoek naar historische industriële locaties raakt meer en meer in zwang om (potentiële) vervuilde bodemlocaties op systematische wijze te achterhalen. Baanbrekend onderzoek op dit terrein werd eerder verricht in Hilversum (geografische doctoraalscriptie) en Noord-Brabant (TU-Eindhoven).

Ook Friesland wil onaangename verrassingen gaan voorkomen, door alle verontreinigingen uit het verleden - zo'n 10.000 locaties - in een historische atlas in kaart te brengen.

De periode 1800-1920 wordt onderzocht met behulp van hinderwetdossiers en kadasterarchieven aan de hand van een methode, ontwikkeld door de RU-Groningen. Het onderzoek maakt deel uit van het project „Voormalige bedrijfsterreinen provincie Friesland”.

Veenwouden: na de afbraak van het oudste gedeelte van de stoomzuivelfabriek „Freija”, welk gedeelte in Arnhem een nieuw leven is begonnen in het Openluchtmuseum, overweegt de eigenaar nu ook het resterende gedeelte te slopen.

Dit karakteristieke gedeelte bestaat uit een vroegbetonnen hoogbouwconstructie met een bepleistering waarin met sierlijke letters de naam van de fabriek wordt weergegeven.

Als alternatief wordt overwogen woningen in het complex te realiseren. Het blijft te betreuren dat van de oorspronkelijke plannen, het totale complex als zuivelmuseum in te richten en in situ te behouden, niets is terechtgekomen.

Stoomzuivelfabriek „Freija” - Veenwouden.

DRENTHE

Meppel: de restauratie van het kalkovencomplex aan de Drentse Hoofdvaart ten noorden van Meppel zal waarschijnlijk in de tweede helft van dit jaar beginnen. De restauratiekosten (f 60.000,-) zullen voor het grootste deel worden opgebracht door de horeca-ondernemer welke grootse recreatieve plannen heeft laten ontwikkelen voor het kalkoventerrein.

Deze plannen omvatten o.a. de bouw van drijvende appartementen, een restaurant, een midgetgolfbaan, de bouw van een lichttoren en een kleinschalig museum. Dit laatste zou een beeld moeten geven van de vroegere industriële bedrijvigheid van dit gebied, waaronder de kalkbranderij.

OVERIJSEL

Blankenham: het waterschap Vollenhove heeft plannen voor de renovatie van een uniek waterbouwkundig monument: het z.g. „Kruithuisje” aan de voormalige Zuiderzeedijk op de grens van de Noordoostpolder.

Het betreft een klein bakstenen huisje uit de 19e eeuw, waarin het kruit werd bewaard voor het afschieten van het „hoogwaterkanon”, om de bevolking in tijden van hoge waterstanden te waarschuwen.

Het streven is dit monument te completeren met een oud hoogwaterkanon.

Zwolle: in het kader van een algehele renovatie van het in waterstaatsstijl opgetrokken station in Zwolle overweegt NS uitbreiding van de linkervleugel (waarin het restaurant is gevestigd) met een grote glazen serre. De gemeente heeft bezwaar tegen de plannen aangetekend, het wachten is nu op een uitspraak van Monumentenzorg.

Dedemsvaart: minister d'Ancona van WVC zal in juni het gerestaureerde kalkovencomplex in Dedemsvaart officieel weer in gebruik nemen. In het complex heeft de plaatselijke oudheidkundige vereniging haar onderkomen gekregen.

Raalte: in het centrum van deze plaats liggen als herinnering aan een vroeger industrieel verleden twee oude houten werfloodsjes aan het Overijssels Kanaal. Sinds de sluiting van het kanaal voor de scheepvaart raakten de werfjes, waar vroeger de houten vlotbruggen van het kanaal werden onderhouden, in verval. Recent zijn echter van particuliere zijde plannen ontwikkeld voor een horecabestemming.

FLEVOLAND

Kraggenburg: in een bos verscholen bevindt zich hier het restant van het oude waterloopkundig laboratorium van de TU-Delft, aangelegd in het begin van de jaren '50.

Gebruik makend van een kunstmatig natuurlijk verval van 4,5 meter, werden hier allerlei waterbouwkundige locaties (bijv. de Deltawerken) nagebootst met onder meer een golfmachine. In waterbassins is hier ook geëxperimenteerd met de vaarbewegingen die supertankers veroorzaken.

Sinds het lab eind jaren '60 verhuisde naar West-Nederland is het complex aan zijn lot overgelaten en overwoekerd door de natuur. Dit cultuurtechnisch „moderne” monument wordt bedreigd door nieuwbouwplannen. Actievoerders ter plaatse hopen dat het „Waterloopbos” wordt aangewezen als ecologisch kerngebied.

GELDERLAND

Arnhem: op 2 april is de stoomzuivelfabriek „Freija”, afkomstig uit het Friese Veenwouden, heropend als industrieel monument in het Openluchtmuseum.

Het betreft hier het oudste gedeelte van de fabriek uit 1867, een laagbouw met oude inventaris, waaronder de stoommachine. De bezoeker krijgt hier te maken met een levend museum, waarin op ambachtelijke wijze kaas en boter worden bereid.

Bredevoort: de gemeente Aalten is bereid het oude boterfabriekje in Bredevoort over te dragen aan een particulier, om er een multifunctioneel kunstcentrum in te vestigen.

Nijkerk: de Stichting Stoomgemaal wil het informatiecentrum bij het gemaal uitbreiden, teneinde de grote schare bezoekers beter te kunnen ontvangen. Tegen de nieuwbouwplannen is geageerd door het comité „Natuur- en Milieuzorg”. Het comité is bezorgd voor een te groot-schalige toeristische druk op het kwetsbare poldergebied.

Joppe: eind april zal de restauratie gereedkomen van de zogenaamde ponytram, een dieseltramlocomotief uit 1934, indertijd gebouwd voor recreatieve doeleinden in een bos bij Joppe (gem. Gorssel). De restauratie wordt gedaan door leerlingen van een LTS in Deventer in samenwerking met de Stichting Pony- en Motortram Joppe, die de motortram exploiteert. Het plan is de tram na restauratie over te brengen naar een recreatiepark in Deventer.

Doetinchem: even ten noorden van Doetinchem staat aan de Keppelseweg een monument van 20e-eeuwse baksteenarchitectuur: het 150 KV-station van de PGEM. Hoewel dit regel- en schakelstation voorlopig nog in gebruik blijft, heeft B&W van Doetinchem nu reeds de plaatselijke monumentencommissie om advies gevraagd, zowel naar het belang ervan alsook de toekomstige mogelijkheden voor hergebruik.

UTRECHT

Oudewater: de „Sluisbrug” aan de Leeuweringerstraat moet opgeknapt worden. Volgens het waterschap Woerden zou de oude boogbrug met aanpalende schutsluis totaal vervangen moeten worden, maar de gemeente wil tot restauratie overgaan van het bestaande complex.

Spakenburg: de historische scheepswerf van Zeger Nieuwboer aan de Oude Haven zal door de gemeente

Kruiger, J. B. T.: *Architectuur en stedenbouw in Drenthe 1850-1940*: Monumenten Inventarisatie Project: eindred. J. A. van Oudheusden. Zwolle, Waanders, 1991. 144 blz.; geïll; ISBN 90-6630263; f 35,-.

Lamberts, B. en H. Middag: *Architectuur en stedenbouw in Overijssel 1850-1940*: Monumenten Inventarisatie Project: eindred. J. A. van Oudheusden. Zwolle, Waanders, 1991. 160 blz.; geïll; ISBN 90-66303050; f 35,-.

Deze serie is een initiatief van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg om de resultaten van het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) in een bredere kring bekendheid te geven. De boeken geven een keuze uit het geïnventariseerde bestand. Naast een thematische indeling naar gebruik, waaronder de categorie industriële monumenten, wordt ook een overzicht gegeven van gebieden met een bijzondere waarde, o.a. Hengelo (tuindorp „t Lansink”) en Norg (rijksinrichting „Veenhuizen”). Totaal zal deze reeks 16 delen gaan omvatten.

Es, J. van: *Woerden in bedrijf*. Alphen a/d Rijn, Repro Holland, 1990. 100 blz.; geïll; ISBN 90-64712433; (bedrijfsreeks Midden-Holland; no. 3) f 22,50.

Karsen, C.: *Bodegraven in bedrijf; bew. door B. Feis en H. Rutten*. Alphen a/d Rijn, Repro Holland, 1991. 100 blz.; geïll; ISBN 90-64712492; (Bedrijfsreeks Midden-Holland; no. 4) f 22,50.

De Stichting Bedrijfsmonumenten Midden-Holland probeert via deze reeks het industrieel erfgoed van de regio te documenteren. De opzet is om in kort bestek een overzicht te geven van het ontstaan van bepaalde vormen van industriële bedrijvigheid, de groei en soms ook de teloorgang van de nijverheid. Het geheel wordt afgesloten met een wandeling of fietstocht langs het nog aanwezige industriële erfgoed. Een opzet die ook elders navolging verdient.

Rutten, P. J. M.: *Maas-Buurtspoorweg; 35 jaar tram en bus in Noord-Limburg, 1913-1948*. Haârlm, Schuijt & Co., 1991. 176 blz.; geïll; ISBN 90-60973070; f 39,50 (NVBS-reeks 18).

De geschiedenis van de openlegging van een dunbevolkt randgebied van ons land door de tram en later de bus tot de samenvoeging van diverse bedrijven in 1948 als „Zuid-Ooster Autobusdiensten”. Het trambedrijf werd aan het eind van de oorlog zwaar beschadigd en is niet meer opgebouwd. Materieel-historisch was de MBS ook een interessante maatschappij, mede door de unieke diesel-elektrische tramstellen. Tegenwoordig vindt men nog enkele overblijfselen terug bij het Rijdend Tram Museum op het eiland Goeree.

UIT DE TIJDSCHRIFTEN

Erfgoed van Industrie en Techniek

In maart j.l. verscheen het eerste nummer van het nieuwe kwartaaltijdschrift „Erfgoed”, de synthese van de tijdschriften „Industriële Archeologie” en „Histechicon”. Het eerste nummer telt 40 pagina's en bevat drie inhoudelijke artikelen en een bijdrage over het Projectbureau Industrieel Erfgoed (PIE), veelzijdig geïllustreerd met foto's, technische tekeningen en kaartmateriaal.

Abonnementen: f 32,50 per jaar, losse nummers f 15,-. Opgaven/bestellingen: C. H. van Eldik, Brilduikerhof 12, 2623 NT Delft.

Geografie

Ook de geografenwereld werd in 1992 geconfronteerd met een nieuw tijdschrift: „Geografie”, het resultaat van de fusie van het Geografisch Tijdschrift en de Nieuwe Geografenkrant. Het maartnummer heeft als thema: oude industriegebieden. Hoewel sterk arbeidsmarkt- en demografisch gericht, zijn de bijdragen over Wallonië, Noordoost-Engeland, Pittsburgh, het Ruhrgebied en de Zaanstreek ook voor niet-geografen interessant genoeg.

Kunstschrift

Een uitgave van Openbaar Kunstbezit en de SDU. Aflevering 1/2 van 1992 van dit luxueus uitgevoerde tijdschrift is gewijd aan „Paleizen van de 20e eeuw”. Voor industrieel archeologen zijn talrijke artikelen van belang, met name die over het postkantoor aan de Utrechtse Neude, de ontwikkeling van benzinstations en de architectuur van kantoren.

Prijs: f 13,95, verkrijgbaar in de betere boekhandel of te bestellen via Postbus 30446, 2500 GK Den Haag, tel. 070-3429704.

IN MEMORIAM Fred Ouwerkerk en Peter Rutten

Maart 1992 was een zwarte maand voor FIEN, omdat ons twee actieve vrienden zijn overleden.

Op 17 maart overleed Fred Ouwerkerk uit Nieuwegein op de onaanvaardbaar jonge leeftijd van 37 jaar. Fred was één van de eerstelingen en oprichters van FIEN en tevens de eerste vrijwillige medewerker van het FIEN-bureau in het Rotterdamse Maritieme Museum. Daarnaast was Fred actief in de Nederlandse Smalspoorstichting en de Werkgroep Industriële Archeologie van de Steen- en Pannbakkerijen (WIASP). Een ernstige ziekte maakte hem de laatste jaren steeds minder mobiel, waardoor Fred de afgelopen periode tot zijn verdriet niet meer actief kon zijn binnen FIEN, die in hem een fijn mens en een industrieel archeoloog van het eerste uur heeft verloren.

Kort daarop overleed, op 29 maart, op 62-jarige leeftijd - ook nog veel te jong - Peter Rutten. Peter was eveneens actief in de WIASP en was sinds jaar en dag vaste metgezel van Fred bij hun gezamenlijk veldwerk in Nederland en België. Ook de gezamenlijke interesse in railvervoer en mijnbouw bond hen tot een onafscheidelijk duo. Peter had zich na een loopbaan in het bedrijfsleven voorgenomen géén vergaderfuncties meer aan te nemen, maar toch wisten wij hem te strikken als vice-voorzitter van FIEN. Door zijn aimabele en tegelijk zakelijke opstelling vormde hij de rustgevende spil van het dagelijks bestuur en bracht hij menige onderhandeling met de overheid tot een goed einde.

Fred en Peter hadden beiden nog zoveel in hun leven willen doen, maar zijn nu kort na elkaar van ons, maar vooral van hun nabestaanden weggenomen. Wij wensen hun veel sterkte toe bij het verwerken van dit zo grote verlies.

Peter Nijhof,
voorzitter FIEN

Bunschoten worden gekocht en aan een nieuw te vormen stichting worden overgedragen. Restauratie van het complex met helling, botterloods, smederij en een loods zal neerkomen op 2,5 miljoen gulden.

Werkhoven: de watertoren van Werkhoven in het Utrechtse Krommerijengebied staat sinds kort te koop. De 43 m hoge watertoren is door de vorige eigenaar reeds geschikt gemaakt voor bewoning, maar andere bestemmingen zijn ook mogelijk, in overleg met de gemeente. Geïnteresseerden in deze architectonisch „rechttoe rechtaan“-watertoren met „fantastisch uitzicht“ kunnen zich melden bij makelaar De Gier BV, tel. 03435-73144.

NOORD-HOLLAND

Hoofddorp: in opdracht van de Stichting Meerhistorie is onlangs begonnen met de renovatie van het laatste nog bestaande dieselgemaal in de Haarlemmermeerpolder uit de jaren '30. Het gemaaltje, in de vorm van een miniatuur-huisje, is fraai gelegen in het open polderland-schap aan de Hoofdvaart.

Bloemendaal: aan de Hoge Duin en Daalseweg bevindt zich een in opmerkelijke stijl gebouwd pompstation voor de drinkwatervoorziening uit 1912.

Het in een zakelijke, kubistische vorm opgetrokken gebouw is een zeldzaam vroeg voorbeeld van betonbouw en verkeert sinds het buiten gebruik is gesteld in 1953 in vervallen staat.

De provincie Noord-Holland wil het complex op de provinciale monumentenlijst plaatsen, zulks tegen de zin van de gemeente Bloemendaal, welke het complex „niet monumentwaardig“ acht.

Hoorn: de oude kaaspakhuizen aan de Bierkade zullen als het aan de stichting in oprichting „Museum van de 20e eeuw“ ligt, een museale herbestemming krijgen als museum waarin het leven van de „gewone Nederlander“ centraal zal komen te staan. Tevens wordt overwogen in de pakhuizen een biermuseum te vestigen. De kaaspakhuizen „Gouda“ en „Alkmaar“ verliezen eind 1992 hun oorspronkelijke bestemming.

ZUID-HOLLAND

Delfshaven: Stichting Stadsherstel Historisch Rotterdam heeft een restauratieplan ontwikkeld voor de voormalige jeneverstokerij van Henkes in Delfshaven.

De oude stokerij, een karakteristiek bedrijfspand uit het midden van de 19e eeuw, zal in de toekomst plaats gaan bieden aan een museum voor moderne kunst, een balletgroep en een horecavoorziening.

Helaas zal door deze ingrijpende vernieuwing straks weinig meer over zijn dat herinnert aan de oude jeneverstokerij.

Den Haag: de voormalige suikerwerkfabriek „Peco“ aan de Zoutkeetssingel, een schepping van de bekende architect J. Bosboom uit 1897, krijgt in 1994 een nieuwe bestemming: kantoorgebouw van de Katholieke Woningbouwvereniging „Verbetering Zij Ons Streven“.

Schoonhoven: voor een herbestemming van de monumentale watertoren zijn inmiddels diverse plannen ontwikkeld, waaronder de mogelijke vestiging van een „fiets-in-hotel“, bestemd voor scholieren en studenten die enige dagen in Schoonhoven willen vertoeven. De gemeente overweegt de oprichting van een speciale stichting voor de watertoren, waarin belanghebbenden kunnen participeren.

Inmiddels zijn studenten van de civieltechnische afdeling van de TU-Delft begonnen met een bouwkundig onderzoek naar de staat van onderhoud van de toren.

Rotterdam: het witte gebouwencomplex van bierbrouwerij „D'Oranjeboom“, op de zuidelijke Maasoever van Rotterdam, vormde een belangrijke „landmark“ in het Rotterdamse stadsbeeld. De sluiting van deze oude brouwerij ter plaatse, een paar jaar geleden, werd gevolgd door leegstand en uiteindelijk door de sloper, die in maart korte metten maakte met dit markante gebouw, zodat Rotterdam wéér een industrieel monument armer is geworden.

In dezelfde maand leed het industrieel verleden van Rotterdam nog een zwaar verlies, toen de inventaris van de gefailleerde rederij „Van Nievelt Goudriaan & Co.“ werd geveild. De op 1 januari 1905 opgerichte rederij bezat een grote collectie scheepsmodellen en andere collectors items, die grif van de hand gingen. Het bronzen hoofd van mede-oprichter Albert Goudriaan is gelukkig naar het Maritiem Museum gegaan, terwijl een deel van de bibliotheek en het archief in handen is gesteld van de Gemeentelijke Archiefdienst, zodat niet alles voor het nageslacht verloren is gegaan.

Hekendorp: een van de aardigste voetveren van Nederland is te vinden in Hekendorp en verbindt beide oevers van de Hollandse IJssel tussen Oudewater en Gouda. Helaas niet lang meer, want na jarenlang getwist krijgt de gemeente eindelijk haar zin: het romantische voetveer, compleet met bel, wordt vervangen door een hoge houten voetbrug, die in mei/juni a.s. gereed moet zijn. Vrienden van de voetveren moeten zich dan ook haasten.....

Den Haag: aan de Haagse Torenstraat werd in 1930 één van de eerste gestapelde parkeergarages van Europa gebouwd, die echter al na een jaar wegens gebrek aan klanten werd verkocht aan de RIVA, de „Reparatie Inrichting Voor Automobielen“. Na aankoop door de gemeente in 1989 volgde een ingrijpende renovatie, uitgaande van herstel van de oorspronkelijke architectonische schepping van architect Jan Wils en aanpassing tot moderne parkeergarage. Een geslaagd project, dat landelijk ten onrechte aan de aandacht is ontsnapt.

ZEELAND

Veere: de zogenaamde „Kleine Sluis“ in het kanaal door Walcheren is gerenoveerd door Rijkswaterstaat. De sluis, daterend uit 1870, werd tot 1983 nog met de hand bediend. Er is een nieuw elektrisch aandrijfsysteem in de sluiswanden aangebracht, de kolkwanden van dit waterbouwkundige monument zijn in de oude staat teruggebracht.

LIMBURG

Roeven: vanaf 1917 heeft bij sluis 15 in de Zuid-Willemsvaart bij Nederweert een bescheiden waterkrachtcentrale dienstgedaan voor de elektriciteitsopwekking ten behoeve van dit sluisencomplex. In een eenvoudig bakstenen gebouwtje werd een horizontale Francisturbine geïnstalleerd, die tot 1958 dienst heeft gedaan. Ongebruikelijk is, dat sloop nadien niet heeft plaatsgevonden en dat het geheel intact, zij het verwaarloosd is gebleven. De jonge Stichting Waterkrachtcentrale Roeven i.o. werkt nu samen met de vele betrokken autoriteiten plannen uit voor een gefaseerde restauratie en hernieuwde

ingebruikname in 1993. Sekretariaat: Cunegondisstraat 7, 6017 Thorn, tel. 046-526447 (kantooruren).

Weert: na het uitsterven van sein- en overwegwachters wordt nu ook brugwachter een verdwijnend beroep. Overall worden bruggen geautomatiseerd en worden de brugwachters afgedankt, zoals op dit moment langs het Merwedekanaal tussen Vianen en Gorinchem. In Weert namen de drie brugwachters van de Biesterbrug afscheid wegens automatisering. Vanaf 28 februari registreren camera's naderende schepen in de Zuid-Willemsvaart, waarna de brug vanaf de Stadsbrug wordt bediend, zodra een straal infrarood licht is onderbroken.

NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

Commissie geschiedenis van het beton

De Betonvereniging heeft de Commissie geschiedenis van het beton ingesteld, met als taak waardevol historisch archiefmateriaal te bewaken. Daartoe registreert de commissie archieven op het terrein van de betontechniek.

Wellicht bevinden zich onder de lezers van „Industria” mensen welke weten waar zich historisch archiefmateriaal bevindt.

Er wordt verzocht dit materiaal zorgvuldig te bewaren en de gegevens aan de commissie door te geven.

Naast het beheer van archiefmateriaal heeft de commissie in het afgelopen jaar zich ook op de hoogte gesteld van historische constructies, waaronder de uitkijktoren (Belvédère) te Heerenveen, een constructief bijzonder object uit de beginperiode van toepassing van beton. Ook is de commissie geïnteresseerd in het behoud van een van de luchtwachtstorens die door Defensie begin jaren '50 zijn geplaatst.

Meer informatie te verkrijgen bij het sekretariaat van de commissie: Betonvereniging, Postbus 411, 2800 AK Gouda (t.a.v. dhr. E. J. de Jong).

Haagse Werkgroep Monumenten van Bedrijf en Techniek

In aansluiting op het verschijnen van de interessante publicatie van drs. J. J. Havelaar over de Laakhaven (zie *Industria 2*: „De Laakhaven: een beeld van een Haags industriellandschap”) wordt gewerkt aan de totstandkoming van een drietal videofilms over dit oude industriegebied.

De eerste produktie van 30 minuten is onlangs gereedgekomen en geeft een beeld van de historische ontwikkeling van dit gebied.

Leidraad in de film is een boottocht vanaf het havenkantoor aan de Trekvluit door het hele gebied. Vanaf het water wordt ingezoomd op de bedrijfspanden, waaronder de Van Heijst-radiatorenfabriek en de Hus-broodfabriek. Naast foto's, plattegronden e.d. is ook gebruik gemaakt van historisch filmmateriaal. Dit wordt in de film aangevuld met recente opnamen van sloop van bedrijfspanden en enkele interviews met mensen die in dit gebied hebben gewerkt en gewoond.

De videofilm is gemaakt door het Kader Audiovisuele Producties BV te Rotterdam. Zij zijn er middels deze documentaire in geslaagd het inmiddels sterk verwaarloosde en doodse industriegebied „De Laakhaven” weer even tot leven te brengen.

Nederlandse Watertoren Stichting (NWS)

Zoals eerder aangekondigd, in *Industria 2*, zal op 21 mei een studiedag over watertorens worden gehouden in Utrecht.

Het programma is als volgt:

- ochtend: lezingen

H. van der Veen: „De toekomst van de watertoren”.

P. Nijhof: „De rijksoverheid en watertorens”.

R. Blijdenstein: „Watertorens in de provincie Utrecht”.

B. van Rijn: „Watertorens, modulering van bouwkundig onderhoud”.

- middag: excursie per bus langs drie watertorens in de stad Utrecht. Aansluitend officiële presentatie van het boekje „Watertorens in de provincie Utrecht”.

Studiedag „De toekomst van de Nederlandse watertoren”.

Plaats: Utrecht.

Tijd: 9.15 tot 16.00 uur.

Aanmelding: sekretariaat Nederlandse Watertoren Stichting, Parallelweg-Zuid 38, 2914 LG Nieuwerkerk a/d IJssel.

Kosten: f 55,- (leden NWS f 45,-).

LITERATUURSIGNALERING

Van Londen tot Libau; Pakhuizen in Groningen.

Groningen, gemeente Groningen/dienst ruimtelijke ordening; samenstelling: R. Overbeek, G. Kortekaas; 22 blz.; ill.; platt.

Naar aanleiding van de Open Monumentendag 1991 verscheen dit boekwerkje met foto's van een aantal markante pakhuizen in de binnenstad van Groningen. In de inleiding wordt ingegaan op de rijke historie van de stad als overslagplaats van met name graanprodukten, hetgeen zich nu nog laat aflezen aan de talloze graanpakhuizen.

Otten, A.: *Philips' woningbouw 1900-1990: fundament van Woningstichting Hertog Hendrik van Lotharingen.*

Zaltbommel, Europese Bibliotheek, 1991. 252 blz.; geïll. ISBN 90-28853170. f 79,-.

Uitgebreid overzicht van de bouwactiviteiten van Philips gedurende 90 jaar met architectuurhistorische beschrijvingen van belangwekkende woningcomplexen als „Philipsdorp” in Strijp en de Philipswoonwijk bij het PSV-stadion.

Deze studie, gebaseerd op uitgebreid onderzoek, maakt nog eens duidelijk hoezeer een expanderend bedrijf als Philips gebaat was bij het op eigen initiatief voorzien in adequate huisvesting voor haar arbeiders, temeer daar de gemeente Eindhoven in gebreke bleef op dit terrein.

Heiningen, H. van: *Diepers en delvers: geschiedenis van de zand- en grindbaggeraars.* Zutphen, Walburgpers, 1991. 408 blz.; geïll.; 31 cm; ISBN 90-60117441; f 49,50. In dit prachtig geïllustreerde boekwerk wordt een beeld gegeven van de explosieve ontwikkeling in deze oer-Hollandse bedrijfstak, met name sinds de intrede van de moderne baggermolen rond 1880. Naast de rijkdom aan historisch fotomateriaal is het boek voorzien van technische tekeningen en bijlagen met namen van bedrijven, grindschippers, aannemers, etc. Helaas besteedt de auteur weinig aandacht aan de historie van het baggerwerk van vóór de industriële revolutie.